

מאי נפקא מינה לך במה שחלק שותפך לבדו? והרי **חכי אמר רב נחמן: זוזי, כמאן דפליגי דמו**.

כיון שהמעות קיימות בעין, הרי הן כאילו הן חלוקות בין שניכם, כי אין צורך בשומה כדי לחלוק מעות [כמו בשאר חפצים], אך כל אחד מהשותפים יכול ליטול את מעותיו, בלי צורך בשומה.

לשנה אחרת, עשו ביניהם שוב עסק בשותפות, ו**זבון המרא** קנו שניהם יין **בהרי הדדי**, בשותפות ביחד כדי למוכרו במחיר יקר.

קם אידך, השני, שבשנה הקודמת טען אצל רב פפא נגד חלוקת השותפות שלא בשומה, ועתה הוא לא רצה עוד את השותפות ביין, **פליגי ליה**, חלק את היין לשניים, **בלא דעתיה דחבריה**.

אתו שוב לקמיה **דרב פפא** לדין, כשהחולק את הכסף בשנה הקודמת טוען עתה נגד חלוקת היין שלא בשומה.

אמר ליה רב פפא למי שחלק את היין לעצמו: **מאן פלג לך?** מי הוא הבר סמכא שחלק לך את היין! ? אולי לא היתה השומה שלך כראוי, והרי היא בטלה.

אמר ליה אותו שותף שחלק עתה את היין, ובשנה החולפת טען נגד חלוקה שכזאת: **קא חזינא** רואה אני, **דבתר דידיה**⁽³⁹⁾ **קא אתי מר!** נוכח אני לדעת כי אתה פוסק תמיד לטובת זה שכנגדי. כיון שכבר פעמיים פסקת לטובתו, בשנה שעברה, כשהוא חלק המעות לבדו, פסקת שחלוקתו חלוקה, ואילו השנה, כשאני חלקתי את היין לבדי, פסקת שהדין עמו, וחלוקתי בטלה.

אמר רב פפא: כהאי גוונא⁽⁴⁰⁾ שיש לו ט-ט-ב לטוען כך מקום לחשוד שהיתה טעות, כיון

למתעסק יותר מחצי כיון שמנהג המקום להמשיך ולגדל את הוולדות. דהיינו שתמשך העסקה הקודמת עד שיגדילו וחלקו חצי כבתחילה.

39. לגירסא זו הכוונה דידיה לטובת האחר, ולגירסא דידי הכוונה שאתה פוסק כנגדי.

40. בתוס' דייקו שדווקא פה שהיה מקום לחשוד לעיוות הדין, צריך להודיע לבעל דין את הטעם. אבל בסתם אין להודיע הטעם. ואדרבה אם היה לו טענות או מלגלג על הדיינים, מנדים אותו. והקשו משנים שנתעצמו בדין, שכופין אותו ודן בעירו, ואם אומר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני, כותבים לו. ותירצו, שדווקא שם שכפו אותו לרון במקום זה, יש לכתוב לו הטעם,

שיראה שדינו אמת. אבל בסתם מקום, שדנו אותו מדעתו, אין לומר לו הטעם. וברמב"ן ובר"ן כתבו שאין חילוק בין סתם אדם למקום שכפו אותו לרון שמקום זה, ובשניהם אין כותבים הטעם, אלא רק שפלוני טען כך וחבירו השיבו כך, והוא ילך עם זה לבי"ד הגדול, והם ידעו כבר את הטעם. ודווקא אצלנו שיש מקום לחשד, אז כותבים טעמו של דבר.

והביא הר"ן שהראב"ד ור"י חלקו על זה וסברו שאין לכתוב למי שרוצה אף את הטענות של הבע"ד, ובמקום שכפו או בחשד אין כותבין ממש את הטעם. וברא"ש כתב שאין לדייק מסוגיין אלא אפילו סתם רצה כותבין לו הטעם. ומה שאמר רב פפא שכה"ג צריך לאודע הכוונה שאפילו אם לא שאל הטעם יש לומר לו משום

שוות הן לסוג המטבעות שהניח לחבירו.

אבל לקחת לעצמו **טבי**, ולהניח לחבירו **ותקולי, לא**.

ואם חלק את המטבעות השונות, החלוקה בטלה, עד שישום בפני שלשה, או יודיע לשותפו והלה יסכים.

רב חמא הוה **מוגר** משכיר **זוזי בפשיטא**, כל זוז, תמורת תשלום של מטבע פשוט, **ליומא**.

היה נותן זוזים לחבירו בלשון שכירות, שהיה אומר: הריני משכיר לך זוז זה תמורת מטבע פשוט לכל יום. והיינו, כשתפרע את הזוז, תוסיף על הזוז ששכרת מטבע פשוט עבור כל יום מהשכירות. ומטבע זו ערכה הוא שמינית זוז.

כלו זוזי דרב חמא. כל כספו ירד לטמיון, כדאמרין לקמן [דף עא א] המלוין בריבית, נכסיהם מתמוטטין.

ומבאר הגמרא מדוע עשה כך רב חמא:

הוא, רב חמא, **סבר**, מותר לעשות כן, כי **מאי שנא ממרא**, במה שונה השכרת כסף מהשכרת כלי חרישה, שמותר להשכירו ולקחת עבור השימוש בו שכר קצוב בכל יום.

שפעמיים פסקתי לטובתו של אחד מהם, **ודאי צריך אני לאודעיה** למי שפסקי לרעתו, את טעם הדבר. (41)

והוא, דווקא זוזי אפשר לחלוק לבד, כי **מי**, האם הוא **שקיל טבי**, לקח זוזים טובים, וחברו **שקיל חסרי**, לקח מטבעות רעים! ? הלא כל המטבעות אותו דבר הם, ואין צריך שומת בי"ד לחלוקת של מטבעות.

אבל **חמרא**, **כולי עלמא ידעי**, **דאיכא** יין **דבסיב**, טעים וטוב, **ואיכא דלא בסיב**. ולכן כדי לחלוק יין, וכדומה, שצריך לכך שומת בי"ד, יש לחלוק דווקא לפני שלושה, ואם חלק לבדו, החלוקה בטלה.

גופא: אמר רב נחמן, זוזי — **כמאן דפליגי דמו**, ואין צריכים שומת בית דין כדי לחלוק את השותפות, אלא יכול כל אחד מהשותפים לחלוק לעצמו.

אך **הני מילי**, **טבי וטבי**, בחלוקת זוזים באופן שוה, כשכל הזוזים טובים, ולכל אחד מהשניים מגיעים זוזים טובים, כגון, זוזים בעלי משקל קל, שהורגלו בהם האנשים, לפי שקל להם לשאת אותם, והם יוצאים בהוצאה יותר מהמטבעות הכבדות,

או להיפך, **תקולי ותקולי**, שהם מטבעות כבדות, וחביבות הן למי ששוקל כסף במאזניים, והמטבעות שלקח החולק לעצמו,

חשד, אבל אם שאל אף כשאין חשד יש לומר לו הטעם.

41. זהו פי' א' בתוס' שרב פפא הודיע לו הטעם שלא יהיה לו פחתון פה לחושדו, משום והייתם נקיים מה' ומישראל, ועוד פירשו שרב פפא אמר

לבע"ד שבאופן כזה שאתה בא לחלוק דבר ששייך בו שומה כמו יין, ודאי היית צריך להודיע לשותפך, ולא לחלוק לבדך. ולפי פירוש זה כתב הרא"ש שאין לדייק מזה את דיוק התוס' שאין להודיע טעם הדין, כיון שלא מדובר פה לענין לומר לבע"ד הטעם.

אבל זוזי, לא הדרי בעינייהו, מעות ההלואה אינן חוזרות הן עצמן לבעלים, שהרי ניתנו להוצאה, וחל חיוב על הלוח לשלם אם סכום ההלואה למלוה. וכשהוא מוסיף על זה, הוי ריבית.

ועוד, אפילו בכהאי גוונא שאינו מלוה להוצאה רק להשתמשות. והוזזים חוזרים בעין, כגון שולחני השוכר מטבעות מחבירו כדי להתלמד בהו צורת המטבעות, ומחזירן כמו שהן, מכל מקום, אסור. משום שלא ידיע פחתיה, שאין בהם כל קלקול כתוצאה מההשתמשות בהן, ולכן, אם נוטל עבור השימוש הזה שכר, הוי ריבית.

ונמצא לפי סוגיית הגמרא שאיסור ריבית יש בשני אופנים.

ולכן סבר רב חמא, שכמו כן מותר להשכיר מעות⁽¹⁾ בלשון שכירות ולא בלשון הלואה.

אך אומרת על כך הגמרא: ולא היא! אין זה דומה לשכירות כלי, ובודאי שאסור לעשות כן.

ומבאר הגמרא את החילוקים בין השכרת מרא, שמותרת ובין מעשיו של רב חמא, שאסורים:

מרא — הדרא בעיניה. אותו הכלי בעצמו חוזר לבעליו, ואין זה נחשב להלואה, ולכן אין שכרו נחשב ריבית, אלא רק לשכר השתמשות בכלי.

ועוד, במרא, ידיע פחתיה. ניכר הפחת, הקלקול בכלי מחמת ההשתמשות בו, ולכן מותר לקחת עבורו שכר.

סטוף סוף ניתן להוצאה והוי הלואה, והשכר הוא ריבית.

וכן נפסק להלכה בתחילת סי' קע"ו ברמ"א. עוד הביא שם הב"י מספר תרומות הדשן, שאם השכיר מעות כמו במעשה דרב חמא, והמשכיר קיבל על עצמו כל אחריות, הן אונסין הן גניבה ואבידה של המעות קודם שיוציאם הלוח, מותר גם מדרבנן. והכא, אחרי שאחריות גניבה ואבידה לא היתה על רב חמא אלא על הלוח, לכך אסור מדרבנן. וכן פסק הרמ"א שם. ובב"י משמע שאין לעשות כן לכתחילה. ובש"ך ס"ק ב' וכן בש"ך סי' קע"ז ס"ק כ' מבואר, שמותר לעשות כן לכתחילה — אבל הגר"א חולק בזה בתוקף וכתב "כמה דחוקין דבריו, ונשתקע הדבר ולא נאמר עכ"ל.

וצריך ביאור סברת תרה"ד. הרי המעות ניתנו להוצאה וכדאמרינן בגמרא "לא הדרי בעינייהו" ולמה שלא יהא בזה איסור ריבית. וע"ע בחדושי

1. כן פירש רש"י אבל תוס' בד"ה אוגר זוזי מבארים סברת ר"ח ומה קס"ד של רב חמא שמותר שמדובר כאן שמקבל היה רב חמא על עצמו אחריות האונסין שאם המעון — אנסו ויאבדו ללוח לא ישלם הלוח, ובזה סבר ר"ח שכבר אין זה נחשב להלואה משום שבכל הלואה המעות באחריות הלוח לכל דבר וענין ומכיון שכאן האחריות היתה על רב חמא המלוה סבר רב חמא שנחשב שכספו עדין שלו ומשכירו כשאר חפצא.

והבית יוסף בסימן קע"ו הביא תשובת הריב"ש, שכתב שלפי פירוש רש"י רב חמא עבר על איסור ריבית של תורה. שהרי ודאי אין הלשון גורם. אך לפירוש תוס' באמת גם לדידן אין כאן איסור מן התורה. והטעם כנ"ל, שכל זמן שהלוח לא הוציאם, המעות באחריות המלוה הם אם ייאנסו, והרי זה כמשכיר כליו להשתמשות. אלא שאסור בזה מדרבנן משום

הלוה לפלוני מעות.

ונמצא שהמלוה מקבל תוספת על ההלוואה שמלוה לאותו פלוני, ובכל זאת מותר לעשות כן, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה.

ואילו כאן, הלוה יפרע רק את החוב, ואילו את התוספת יקבל המלוה מאדם אחר, ולכך מותר⁽⁴⁾.

ואמר רבא: שרי ליה לאיניש למומר ליה לחבריה: שקיל לך, קח לעצמך, ד' זוזי, ואמור ליה לפלוני, לאיזפן זוזי. ותאמר לפלוני שילוח לי מעות. ונמצא שהלווה משלם תוספת עבור הלוואתו כמו בכל ריבית, ובכל זאת כך מותר לעשות.

א. באופן שמלוה מעות או פירות להוצאה ומחזיר לו אחרים, אז אם מוסיף על כך שכר אסור משום ריבית. ב. אפילו אם משכיר לחבירו כלי להשתמשות ואחר כך מחזירו בעין, אם אין בו שום פחת כתוצאה מהשימוש⁽²⁾, אסור משום ריבית. ורק אם הכלי גם נפחת על ידי השימוש, מותר ליטול עבורו שכר⁽³⁾.

עד כאן דנה הגמרא בענין זה. ולקמן בהמשך, בסוגית ספינתא אגרא ופגרא, מתבארים הדברים יותר.

אמר רבא: שרי ליה לאיניש. מותר לו לאדם, למומר ליה לחבריה, לומר לחבירו: הילך ד' זוזי, קח לך ארבעה זוזים במתנה, ואזיפיה לפלניא זוזי. תמורת המתנה שאני נותן לך,

הריטב"א כאן.

2. זהו שי' רש"י וכך סובר הרי"ף אבל תוס' ושאר ראשונים מפרשים שכל חילוק שבגמרא הוא התיר בפני עצמו, דהיינו שמותר להשכיר כלים מפני שחוזרים בעינם ואין לשוכר רשות להוציאם גם אם אין פחת וכגון שמשכיר מעות להתלמד.

וכן מותר אפילו להשכיר כלי באופן שיכול השוכר אם ירצה להוציאם דהיינו שמסכים עמו שיוכל למכור החפץ לכל צרכיו ושימושיו, ומכל מקום אין זה הלוואה לאסור השכר מטעם שדיע פחתיה, כיון שאם מחזיר החפץ כמות שהוא ואין מוכרו יש פחת לחפץ וזה באחריות הבעלים לכך מותר לו ליטול אגר פחתייהו (לשון תוס') — ומשמע משום עתה עדיין אינה הלוואה.

3. יש לדעת אם לרש"י ככה"ג שאין פחת, אם אסור מדרבנן או מן התורה. ובביאור הגר"א בשו"ע משמע שאסור רק מדרבנן.

4. בראשונים נאמרו בזה כמה תנאים.

הרא"ש כתב שאין להתיר אלא בתנאי שאינו חוזר ונוטל מהלוה את הד' זוזי שנתן למלוה שאל"כ אסור משום שנראה כשלוחו של הלוה להעביר למלוה את הכסף.

והריטב"א חולק בזה להתיר, ובשו"ע נפסק להחמיר בסימן ק"ס סעיף י"ג. ובחזו"ט דעת כתב שדוקא קודם ההלוואה אסור לו לחזור וליקח הזוזי מהלוה אבל לאחר שכבר הלוהו המלוה והלוה בהתיר מותר לו אח"כ לחזור וליטול הזוזי מהלוה. עוד כ' הרא"ש שלא יאמרו הלוה למלוה פלוני יתן בשבילי משום שגם בזה נראה הנותן כשלוחו של הלוה והראשונים חולקים בזה עי' בנמוק"י וברמב"ן וסוברים שמותר והשו"ע פסק להחמיר וכתב עוד בשו"ע וי"א עוד שצריך ג"כ שלא יפייסנו הלוה להאי איניש שיתן למלוה הזוזי כדי שילוהו ויש מקילין בזה ופסק הש"ך להקל.

עוד כתב הט"ז שם שאם אומר למלוה כל זמן

מאי טעמא? — שבר אמירה קא שקיל! (5) אין המעות האלו ניתנות על ידי הלווה כתוספת עבור ההלוואה, על המתנת המעות בידיו, אלא היא משלומת לממליץ על ההלוואה

בפני המלוה, כיתר הוצאותיו של הלווה כדי להשיג את ההלוואה.
כי הא, דין זה דומה למעשה שהיה, **דאבא**

שלא יתן לך פלוני מעות שאתה מלווה לו אני אתן כל חודש דינר בשכר המעות הרי"ז איסור גמור הגם שאי"ז ריבית הבאה מלווה למלווה אלא מאיש אחר ובכה"ג אין איסור כדשנינן הכא מכל מקום בכה"ג, זה שמקבל עליו לשלם ריבית חודשית הוי ליה כלוה גם את הקרן שהרי הקרן באחריותו שכל זמן שאין הלווה פורעו חייב הוא לשלם על חוב זה את הריבית (כפי התחייבותו) א"כ נמצא שמפסיד הוא בגלל חוב זה ובכה"ג שהקרן באחריותו הרי הוא כלוה עצמו ושכרו הרי הוא ריבית (וכ"כ ב"י בשם בעל התרומות).

עוד תאמר בזה בתוס' לקמן דף עא: ד"ה מצאו, שאסור לומר אלוך מנה ע"מ שתתן זו לפלוני מלבד המנה שתחזיר לי (ואפילו אותו פלוני הוא גוי) ואם קצץ כן מתחילה שע"מ כן מלווה הרי זה ריבית קצוזה שאסורה מה"ת וכן נפסק בשו"ע ק"ס ס"ד, והטעם שבזה שנותן הלווה זו לפלוני ע"פ רצונו של המלווה הרי הוא כמי שנתן למלווה עצמו מדין "ערב" שמצינו בקידושין דף ז. שאשה אומרת לאיש תן לפלוני מנה ואקדש אני לך מקודשת שנחשב כמו שהיא עצמה קיבלה המנה.

והנה מצינו בקידושין שם, גם שאפשר להתקדש מדין "עבד כנעני" כגון שאומר לאשה הילך מנה ותתקדשי לפלוני מקודשת לפלוני. שאמרינן שנחשב כאילו קיבלה הפרוטה מאותו פלוני וממילא מתקדשת וזה כמו בעבד כנעני שאפשר להוציאו לחירות ע"י שאדם אחר נותן מעות לאדונו בעבורו והרי זה כמו שקיבל האדון את הכסף מעבדו ויוצא העבד לחירות. ולפי זה מבאר הגר"א בשו"ע שזה הטעם שאמרינן שאסור ללווה לומר למלווה פלוני יתן בשבילי

והבאנו לעיל הטעם משום שנראה כשלוחו. והגר"א מבאר הטעם שאסור מדין עבד כנעני, שפלוני נותן הריבית עבורו. ונחשב שהריבית באה מהלווה עצמו למלווה וכמו לענין קידושין. ומה שק' לפי זה מה ששנינו בסוגיא שמותר לומר לחבירו הילך ד' זו ותלוה מעות לפלוני וקשה ומ"ש מדין עבד כנעני הרי גם בזה נותן ד' זו בעבור פלוני הלווה, בזה מבאר החזו"א בסי' ע"א הטעם שאינו נותן את הזוהו בצורה שתתיחס נתינתו כאילו פלוני נתנו שמה איכפת לו בזה אלא רק מפייו בכסף שילווה לפלוני וממילא גם אין התייחסות של נתינת ריבית ללווה ועל כך שפיר אמרינן לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה, משא"כ בקידושין שאומר הילך מנה ותתקדשי לפלוני שנותן לה את מעות הקידושין בעבור פלוני ובמקומו.

ורק בכה"ג שאומר הלווה בעצמו למלווה, פלוני יתן לך שכר בשבילי או בעבורי בזה אסור כמו שבי' הגר"א שמתיחסת נתינת האחר אל הלווה, וק"ו שאם נתחייב אדם ריבית למלווה ע"י קציצה מראש ובא אדם אחר לשלם את הריבית למלווה ולפטור את הלווה בודאי שאסור, ולא אמרינן שלא אסרה תורה אלא ריבית מלווה למלווה, משום שהרי משלם למלווה את הריבית שחייב הלווה וחוב ריבית זה הינו של הלווה למלווה אך אם יאמר לוה למלווה אני איני מתחייב רבית אך פלוני ישלם לך ריבית עבור הלווה זו באופן זה מותר שמתחילה חוב הריבית אינה מהלווה למלווה.

5. הריטב"א הק' למה לא אמרה הגמרא הטעם הקודם שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה

אביו, שאל"כ בקטן או גדול הסמוך הרי זה כמו שקיבל אביו, שהוא המלוה, את השעוה ואסור משום ריבית⁽⁷⁾ ואינו רק שכר אמירה.

מתניתין:

שמין פרה וחמור, וכל דבר שהוא עושה ואוכל, מותר לשום כל דבר שאפשר להשתמש בו לעשיית מלאכה, כמו פרה שאפשר לחרוש בה, וכמו חמור שאפשר לרכוב עליו, וליתנו בעיסקא למחצה, לחלוק ברווח של השבח ובוולדות, מבלי לשלם שכר טירחה למתעסק בו, היות והמתעסק מרויח את שכרו על ידי השימוש שיכול לעשות בחפץ של העיסקא.

כמו כן, אין צריך הנותן לשלם למקבל עבור המזונות שהוא מאכיל את הבהמות, ואין בכך משום נטילת ריבית, היות והשימוש שעושה מקבל העיסקא בבהמות בחינם, הוא

מר בריה דרב פפא הוה שקיל היה לוקח אוזנא דקירא חלת שעוה מקיראי מסוחר שעוה, ואמר ליה לאבוא, אבא מר אמר לאביו רב פפא, אוזפינהו זוזי, הלוחו מעות לאותו סוחר.

אמרו ליה רבנן לרב פפא: אכיל בריה דמר רביתא! בנך אוכל ריבית הוא שקיבל חלת שעוה מאותו סוחר בשביל שיפייס את אביו להלוות לו מעות וזהו ריבית.

אמר להו, כל כי האי רביתא, ניכול שאין בזה חשש איסור.

והטעם, משום שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה.

הבא, שכר אמירה קא שקיל, ושרי. קיבל הבן שכר עבור אמירתו לאביו שילוננו.

ומדובר⁽⁶⁾ בגדול שאינו סמוך על שולחן

ובקטן שאינו סמוך אפילו שמציאתו אינו לאביו מכל מקום כיון שאין לו מעצמו אלא אביו מפרנסו הוי כאילו קיבלו האב, שהרי הרויח בזה.

7. הרמ"א בסימן ק"ס סעיף ט"ז פסק להתיר ריבית אם לוקח לוח הלואה ע"י שליח ופורע ג"כ ע"י שליח החוב והריבית והוסיף ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ ויש לסמוך על כך לעת הצורך. עכ"ל.

והט"ז שם מביא מהלבוש וז"ל ראוי למחוק דבר זה מתוך ספר השו"ע "ושום אדם לא יסמוך ע"ז כלל וכלל אפילו בשעת הדחק וצורך גדול וודאי תלמיד טועה כתב זה בשם רש"י ולא יצא מכשול כזה מפי צדיק" עכ"ל והש"ך מסכים עם דברי הרמ"א לדינא. ועייין שם פרטי דינים בזה.

מלוה למלוה ות"י שנפק"מ באופן שהמלוה התפייס להלוות רק לאותו שתדלן והוא ילוה ללוה ובה הרי השתדלן הוא מלוה ממש, ומכל מקום מותר משום שאינו משלם לו עבור אגר נטר אלא שכר אמירה שזו הוצאה צדדית ועיי"ש שתי' עוד באופ"א.

ויתר הראשונים שלא נתקשו בזה משום שאפ"ל שטעם זה הוא יותר עיקרי לומר לו שמעות אלו אינם אגר נטר אלא תשלום אחר ואין צריך ליסוד הקודם שלא אסרה תורה אלא וכו'.

6. כן מבו' ברא"ש שאפילו בגדול אם הוא סמוך על שולחן אביו אסור שלא יבא להערים שכל אדם יערים וילוח מעותיו כדי ליתן לבנו ריבית. ואחרים פירשו שאבא זוכה מבנו שסמוך

תשלום של נותן העיסקה עבור טירחתו ועבור המזונות.

מקום שנהגו לחלוק את הוולדות מיד, חולקין, כשיבוא זמן החלוקה, כדאמרינן לעיל בעמוד א, בבהמה דקה ל' יום, והגסה ג' יום, חולקין הוולדות.

מקום שנהגו לגדל, שנהגו שהמקבל ממשיך לגדל הוולדות בתורת עיסקה, יגדילו הוולדות אצלו. ונמצא שמתוך כל הוולדות, מחצה הם שלו. ובמחצה האחר, גם מקבל חצי מהרווחים, משום שכולם אצלו בתורת עיסקה.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: שמין ליתן בעיסקה, עגל של פרה עם אמו, ושמים ליתן בעיסקה, פייח של חמור, עם אמו, ואין צריך נותן העיסקה לתת למקבל שכר עמלו ומזונו של העגל והסייח, משום שאין לו בהם טירחה מיוחדת יתר על האם, כיון שהעגל נמשך אחר אמו לכל מקום.

וגבי מה שמוציא לכלכלת הפרה או החמור, כבר שנינו בתחילת המשנה, שכל דבר שעושה ואוכל, השימוש במלאכתו הוא תשלום השכר למקבל עבור טרחתו והוצאותיו⁽⁸⁾.

ומפריז על שדהו, ואינו חושש משום ריבית. מפריז לשון הפרזה, הגדלה. ויש גורסים

"ומפריז", מלשון פריה ורביה.

ובגמרא יבואר דין זה של המשנה.

גמרא:

תנו רבנן: מפריז אדם על שדהו, ואינו חושש משום ריבית.

כיצד? השוכר את השדה מחבירו במחיר של עשרה כורים חיטים לשנה.

ואומר השוכר לו, למשכיר: תן לי מאתיים זוז בהלואה, ואפרנסנה, אדאג לתיקון השדה, בזיבול ובחרישה וכדומה, וכל עבודות השדה, במעות אלו, ואני אעלה לך בדמי השכירות, י"ב כורין לשנה וגם אחזיר את מעותיך שהן מאתיים זוז, מותר לעשות כן, ואין חשש ריבית בכך שמוסיף על דמי השכירות ב' כורים חיטים, מלבד תשלום הקרן שלוה. כי מה שפירנס את השדה במעות אלו שלוה, נשתבח השדה יותר, וי"ב הכורים הם דמיה לשנה.

ואף על פי שמעיקר הדין אין בכוחו לחייבו להוסיף בתשלום עבור השתבחותה של שדהו, מכל מקום, יכול השוכר לשלם עבור כך, משום שרואים את ההלואה לעצמה, ואת תוספת דמי השכירות כתמורה לשדה טובה יותר⁽⁹⁾.

כרשב"ג.

9. כן מפרש המהר"ם שיף ברש"י, אבל הפרישה ס"י קע"ו, וכן בהגהות מקור מים חיים על השו"ע, משמע שאמרינן שאין כאן כלל פריעת בע"ח, אלא נתן המשכיר לשוכר מעות להשבחת

8. כן הפירוש לרש"י כאן ולעיל ס"ח עמוד ב' בד"ה עם אמו וכפירוש המהרש"א שם, אבל תוס' לעיל שם בד"ה ורשב"ג סובר שגם רשב"ג מודה שצריך ליתן שכר מזונו של העגל וסיח שמוציא בשבילם, ורק לענין שכר עמלו פטור, והטעם מכיון שיש לו גללים. ואין הלכה

ואי פגרא הוא משלם לא אפשרי שישלם את האגרא שהם דמי השכירות!

והטעם לכך הוא, מכיון שנישומה הספינה בדמים לשוכר, וחייב הוא להעמידה לבעליה כמות שהיא, או שאם תשבר ותנזק יתן את דמיה, הרי נחשבת שכירות זו כהלואת הספינה, ובהלואה אם נוטל שכר, זהו ריבית.

שתיק רב ולא השיב לטענותיהם של רב כהנא ורב אסי.

אמר רב ששת: מאי טעמא שתיק רב? וכי לא שמיעא ליה לרב את הא דתניא: אע"פ שאמר לקמן במשנה [ע ב] אין מקבלין צאן ברזל מישראל.

פירוש, עסק שאדם מקבל מחבירו, להתעסק בו ולהתחלק ברווחים. ומקבל על עצמו את כל אחריות העסק, שאם ייאנס ויפסד ישלם את דמיו לבעלים, כפי מה שהעסק נישום עכשיו. ומשום כך נקראת עיסקא זו "צאן ברזל", שקשה היא כברזל, שקיימת לבעליה כברזל, ולעולם אינו מפסיד מערכה.

ומכיון שרוב מקבלי עסקאות אלו התעסקו בבהמה דקה, לכן נקראו "צאן".

עיסקא שכזו אסורה, שהרי היא כהלואה, משום שכל אחריותו של העסק היא על המקבל, ונמצא כי הרווחים שמקבל הבעלים, הם ריבית עבור הלואת העסק למקבל.

אבל מקבלין צאן ברזל מן הנכריים, משום שאין איסור לישראל ללוות מן הנכרי בריבית.

אבל אין מפריו לא על חנות ולא על ספינה, משום שבהן לא שייך לומר שנשתבחו יותר. ואם כן, ההוספה בתשלום, היא בהכרח תמורת ההלואה, ואסור משום ריבית.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: פעמים שמפריז על חנות, כגון לצור בו צורה, כשמשתמש במעות שלוה כדי להוסיף ביופיה החיצוני של החנות בציורים וכדומה, ועל ידי כן מתרבים הקונים ומשתבחת החנות, כמו בשדה.

וכן מותר בספינה לעשות לה איסקריא, וילון ותורן לספינה, ושאר כלי ספינה.

ומבארת הגמרא:

חנות לצור בה צורתא מותר, משום דיצבו בה אינשי, והוי אגרא טפי, אנשים מביטים בה, ואז הכל רצין לתוכה לקנות ולאכול שם.

וכן ספינה לעשות לה איסקריא מותר, משום כיון דשפירא איסקריא טפי, אגרא טפי.

ספינתא, ספינה העומדת להשכרה:

אמר רב: מותר להשכירה, תמורת אגרא, שכר, והשוכר מקבל על עצמו את הפגרא, שאם תשבר באונס מתחייב הוא לשלם את דמיה, על אף שכל שוכר אחר פטור מאונסין.

אמר ליה רב כהנא ורב אסי לרב: אי אגרא הוא משלם עבור ההשתמשות בספינה, לא אפשרי לשלם את הפגרא.

בתום זמן השכירות כמות שהיא, ובינתיים, בזמן שחלף הוזל מחיר הפרות, אינו משלם לבעלים את הנחסר משווייה בזמן זה, אלא רק שם אותה לגבי "לאחר מיתה", שישלם את שויה אם תמות, (1) או אם תשבר, ישלם את החסר.

והיות שאת ההפסד של "זולא" [הזולת המחירים] אין השוכר מקבל על עצמו, לכך אין זה נחשב להלואה. משום שבהלואה, אין למלוה שום צד הפסד בממונו, כיון שהוא מלוה את הממון ללוה באופן שמתחייב הלוה לפרוע את ההלואה בין אם הוא השתמש בכסף בין אם נאבד ממנו. אבל באופן שההפסדים של הזולא הם על הבעלים, נחשב הדבר לשכירות חפץ, ומותר ליטול שכר עבור השכרת חפץ.

אבל ב"צאן ברזל", שכאשר העסק יורד מערכו אפילו כמעט, בכל זאת חייב "מקבל העסק" להשלימו לנותן, זה נחשב "שמוהו

אבל אמרו חכמים: השם פרה להכבירו, ואמר המקבל לוי: הרי פרתך עשויה עלי בשלושים דינר, שזוהי שוויה כפי שנישומה עתה, וסכום זה חובה הוא עלי כלפיך, שאם תמות, אשלם לך את דמיה, ואני אעלה לך דמי שכירות הפרה סלע לחודש.

ולכאורה זה ממש צאן ברזל, שהרי מקבל הוא על עצמו כל אחריות הפרה.

מכל מקום, הדין הוא שמותר, והטעם לפי שלא עשאה דמים. עד כאן לשון הברייתא. וביאורה, בגמרא להלן.

ותמהה הגמרא על לשון הברייתא: וכי לא עשאה דמים?! והרי שם לו את דמיה של הפרה, שיתחייב בתשלומיה אם תמות או תנזק.

ומתצינן: אמר רב ששת: לא עשאה דמים מחיים. שאם לא תמות, וישיבנה לבעליה

פירוש רש"י בדברי הגמרא "אלא לאחר מיתה". אבל הרמב"ן סובר שגם אם מתה אינו משלם אלא כשעת מיתתה, ואם הוזלו הפרות ואחר כך מתה ישלם כמחיר הזול.

ובשו"ע סימן קע"ו סעיף ד' פסק כשיטת הי"מ הנ"ל, והרמ"א החמיר שם כשיטת הרמב"ן. ומבאר שם הגר"א בביאוריו, שלפי הרמב"ן פירוש דברי הגמרא "שלא עשאה דמים מחיים כלל שלא שם את דמיה — כפי ששוה עתה — עליו כלל.

אלא שם את דמיה עליו כפי שתשוה לאחר מיתה, שמחיר זה מתחייב לשלם ותו לא, ורק משום כך אמרינן שכל זמן שהפרה לא מתה הרי זה שכירות גמורה, שהרי אם עתה יוזלו הפרות הפסיד הבעלים את שויה באופן מוחלט, וגם אם

1. זהו פירוש רש"י שכוונת הגמרא שלא עשאה דמים מחיים שלא נתחייב את דמיה — כפי ששוה עתה בשעת המסירה — מחיים כל זמן שלא מתה ולא נחסרה וחוזרת לבעליה בעין. אלא לאחר מיתה, דהיינו, ששומתו עתה את הפרה בשלושים היא רק על הצד שתמות או תחסר, שרק אז ישלם את דמיה.

ונחלקו הראשונים כמה ישלם כשמתה, אם הוזלו הפרות ועמדו על עשרים, וזה היה שוויה כשמתה. הרשב"א מביא שיטת י"מ שישלם את שוויה כשעת מסירת הפרה.

וראייתם מלשון הברייתא "הרי פרתך עשויה עלי בשלושים דינר", משמע שמקבל על עצמו לשלם את שוויה עתה, ודווקא אם תמות. וכתב הגר"א בביאורו בשו"ע ששיטה זו מתיישבת עם

מחיים", שאין לבעלים שום צד הפסד בדבר, ולכן הרי זה כהלואה ולא כשכירות. והרווחים שנוטל הם ריבית.

ומסיימת הגמרא: **אמר רב פפא, הלכתא: ספינה מותר להשכירה תמורת אגרא, וגם שיתחייב השוכר לשלם את הפגרא.**

וכדברי רב לעיל. ומה שטענו עליו רב כהנא ורב אסי שאסור לקבל אחריות על אונסי דבר ולשלם שכר על ההשתמשות בו, יש לומר, שספינה אינה דומה ל"צאן ברזל" אלא ל"שם פרה לחבירו לאחר מיתה", היות שגם בספינה, אם בזמן השכירות יזול מחירה ויירד ערכה, אין השוכר חייב לשלם חסרון זה לבעלים. ומשום כך אין זו הלואה, ומותר למשכיר ליטול שכר עבורה.

א-ו **ונחגו בני כופרא, בעלי הספינות** [ומשום שזופתים אותה בזפת נקראים הם בני כופרא], ליתן **אגרא**, נתן השוכר שכר בשעת משיכת הספינה, ואף על פי שכבר קיבל המשכיר את שכר הספינה, מותר לו לשוכר ליטול על עצמו דמי **פגרא**, שאם תשבר הספינה או תנזק הוא ישלם את ההפסד. ואינו חושש משום ריבית, וכמו שאמר רב.

ומקשינן: **אטו במנהגא תליא מילתא?** וכי משום שנהגו כן, זוהי סיבה להתיר?!

ומתרצינן: **משום דמתניתא, תנא מנהגא!**

דהיינו, ההיתר הוא כמו ששנינו לעיל, משום שלא מתחייב דמים מחיים, ולכך נהגו כך על פי הברייתא, וכשיטת רב.

אמר רב ענן אמר שמואל: מעות של יתומים, מותר לבית דין או לאפוטרופוס, להלוותן בריבית⁽²⁾.

אמר ליה רב נחמן לרב ענן: וכי משום דיתמי נינהו, ספינא להו איסורא, נלעיט אותם בעל כורחם באיסור לקיחת ריבית?! הרי יתמי דאכלי דלאו דידהו, ליזלו בתר שבקיהו! יתומים שאוכלים ממה שאינו שלהם, ילכו אחרי אביהן שהותיר אותם, לקבורה. ואין להתיר איסור דאורייתא של ריבית, ליתומים.

אמר ליה רב נחמן לרב ענן: אימא ליה איזי [חביבין], **גופה דעובדא, היכי הוה?** אמור לי מה היה הנדון שמזה למדת ששמואל מתיר להלוות מעותיהם של היתומים בריבית.

מתרץ הפרישה לשיטת הרמב"ן שכוונת הברייתא שמקבל עליו לשלם את שווייה של שעת המיתה לפי היחס שעכשיו מחירה ל' שהרי כל פרה מחירה שונה לפי צורתה וכו', ועל כן שמים עתה את שווייה ואחר כך אם המחירים בשוק הוזלו מוזלים גם את מחיר פרה זו לפי היחס של ל' דינרים.

2. מתוך המשך סוגיית הגמרא מתבאר שרב ענן

תמות לא יקבל את מחירה הקודם, ולפי"ז, אם יתנו בפירוש שלכשתמות ישלם לו שלושים דינר כשוויה עתה, אפילו אם תזול, לפי דעת המחבר בשו"ע שפיר דמי, ואין זה כהלואה, ומותר ליטול דמי שכירות.

אך לפי הרמ"א שמחמיר כהרמב"ן לא ייחשב לשכירות אלא כהלואה והשכר אסור משום ריבית. ומה שהוכיחו שיטת הי"מ מלשון הברייתא "הרי פרתך עשויה עלי בל' דינרים"